

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת בבא מציעא ק"ו-ק"ב

בס"ד, י"ט אב תשס"ט

גליון מס' 533

השבוע בגליון

- משכון על שולחן ליל הסדר
- כניסה לחדרו של מת נכרי
- מדוע התחרט הנודע ביהודה על פסק הלכה שנתן?
- נגיעה ביזו של מת נכרי - סגולה להרפא מחולי מסוכן
- מי קבר את רבינו הראב"ד?

- החייט שתפר חליפה לעצמו
- ספר תורה ממושכן שנתרם לבית הכנסת

- רכישת מקומות בבית הכנסת
- דירת הגביר שפשט רגל נמסרה לחתנו המלווה
- פיטורי עובד לאור ההלכה
- מיהו מלמד שראוי לפטרו
- מותר לפטר פועל ללא סיבה?

דבר העורך

גנב שכזה

תכונה רבתי ניכרה בביתו הגדול של גביר העיירה. בתו המהוללה נכנסה זה מכבר בברית האירוסין ועתה הגיע עת דודים. בעוד ימים מספר יחגגו בני העיירה את שמחת כלולותיה עם חתנה המהולל שנבחר בקפידה מתוך שלל הצעות שהוגשו על ידי שדכנים מנוסים בשידוכים כגון דא.

יודעי דבר סיפרו שהגביר הבטיח לבתו סכום עתק כנדוניה, ואף התחייב לזון את הזוג לכל ימי חייו, והשמועות הנוספות בדבר החתונה האגדית שעומדת להיערך רק הגבירו את ציפיהם של בני העיירה לקראת החתונה.

דירה מפוארת ייחד הגביר לחתן שהגיע אל העיירה ממקום מגוריו הרחוק מספר ימים לפני החתונה. החתן כמעט ולא יצא מפתח דירתו. ארון הספרים שהיה עמוס בספרי קודש נדירים, ריתקו אליו, ולמעט מספר אנשים בודדים, לא ראה איש את פניו.

יום השישי של ערב שבת ה"אוף רוף" החל בהכנות קדחתניות של משפחת הגביר ומשרתיו. במטבח ביתו של הגביר עמלו המבשלות על הכנת המאכל המרכזי של ה"קידוש", הלא הוא הקוגל המסורתי. כמנהג אותם ימים, הכינו עובדי המטבח כמות אדירה של בצק שהוכנסה לקערה, או יותר נכון, לחבית אדירת ממדים, והניחו את הבצק בשמש החממה כדי שיתייבש. כעבור זמן מה, אמורים היו המומחים לפרוס רצועות דקות וארוכות מן הבצק, וכך נוצרו האיטריות שמהן הכינו את הקוגל המיוחל.

אותה שעה הניח החתן על אדן חלון חדרו את אחד הספרים שבהם למד, ושארף מלא ריאותיו אוויר בריא וצה, תוך כדי עיונו בספר. זעקות הפועלים שנשאו את חבית הענק שבה היה הבצק, וקריאות העידוד של מנהל המטבח, עוררוהו משרעפיו, והחתן הביט

דף קח/ב דינא דבר מצרא

רכישת מקומות בבית הכנסת

סוגייתנו עוסקת בגדריו ובהלכותיו של "בר מצרא".

"בר מצרא" הוא אדם שגבול שדהו נושק לגבול שדה חברו, ובגמרא מבואר כי ל"בר מצרא" זכות ראשונים לרכוש את שדה חברו כאשר זה יוצע למכירה, מחמת סמיכותו אליו, ואין בעל השדה רשאי למכרו לאחר אם ה"בר מצרא" מוכן לשלם את הסכום שדורש המוכר. עד כדי כך תקפה זכותו, שאם בעל השדה מכרו לאחר, רשאי ה"בר מצרא" להוציא ממנו את הקונה ולרכוש את השדה. מן המעשה הבא שהובא לפני ה"חתם סופר" נוכל לעמוד באופן יסודי על מקורו של דין זה.

דירת הגביר שפשט רגל נמסרה לחתנו המלווה: מעשה בגביר שירד מנכסיו ובית הדין ביקש למסור את דירתו למלווים שלהם היה חייב ממון רב. נתמזל מזלו של הגביר ואחד המלווים היה חתנו היקר שלרשותו נמסר הבית. כמובן שהחתן לא גירש את חמיו מביתו והתיר לו לשהות בו ללא קבלת תמורה כלשהי. כאשר החל הגביר לשעבר לחוש מעט הפוגה מצרותיו, קפץ עליו רוגזו של שכנו הסמוך שטען כלפי בית הדין כי נהגו שלא כהלכה, שהרי הוא "בר מצרא" ולא היה להם למסור את הדירה עצמה לידי המלווים, אלא מוטל על בית הדין להציע לו לרכוש את הדירה ולהעביר לידי המלווים את דמיה.

אולם ה"חתם סופר" (שו"ת, חו"מ, סימן י"א) השיב, כי חלילה להסכית לדברי השכן. שהרי חז"ל בסוגייתנו הורונו את דין "בר מצרא" על פי הפסוק (דברים ו/יה) "ועשית הישר והטוב", משום שבעל השדה הסמוך לשדה המוצע למכירה, ירוויח מרכישתו על ידי הרחבת השטח של הנכס שברשותו, ולפיכך יש להעדיפו על פני כל אדם אחר.

מעתה, ברור, איפוא, כי אם הנהגה זו שנועדה להיטיב עם השכן תגרום רעה לבעל הנכס עצמו, אין היא נוהגת. ומאחר שבמקרה שלפנינו תגרם רעה לבעל הנכס, שכן, אם שכנו ירכוש את דירתו, הוא ייזרק ממנה ויוותר ללא קורת גג, יש להשאיר את הבית בידי החתן הנדיב ולא לגרום טובה לשכן על חשבון אדם אחר שהוא גם בעל הנכס לשעבר [מלבד זאת, מציין ה"חתם סופר" נימוקים אחדים שלפיהם אין להנהיג במקרה זה דינא דבר מצרא כלל, עיי"ש].

סוגיית מקומות הישיבה בבית הכנסת, מהווה מכשול נכבד לאנשים המבקשים להעביר על מידותיהם... בספרי הפוסקים אנו מוצאים נידונים מעניינים בנושא זה, ואף מחלוקת ראשונים

עילוי נשמה

הר"ר **יצחק קליין** ז"ל
ב"ר בנימין ז"ל
נלב"ע י"ב באב תשל"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידנו הר"ר **יוסף (רמי) קליין** ומשפ' שיחיו - בני ברק

עילוי נשמה

מרת **ברוריה חסידה שורץ** ע"ה
ב"ר משה ישעיהו גוטוטר ז"ל
נלב"ע כ"ד באב תשנ"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידנו הר"ר **משה שורץ** ומשפ' שיחיו - רעננה

עילוי נשמה

הר"ר **מנחם ספרברג** ז"ל
ב"ר מרדכי שמעון ז"ל יליד ירושלים,
מייסד יקבי אפרת
נלב"ע כ"א מנחם אב תשס"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י בני משפחתו שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **נחמיה מנדלבאום** ז"ל ב"ר חיים ז"ל נלב"ע כ"א באב תשנ"ח

וזוג' מרת **סבינה** ע"ה ב"ר סלומון ז"ל נלב"ע י"ח באב תנצב"ה

הונצחו ע"י בנם ידידנו הר"ר **שלמה מנדלבאום** ומשפ' שיחיו - ת"א

נר ה'

נשמת אדם

ישנה אם גם לגבי רכישת מקומות בבית כנסת תקף דין "בר מצרא". יש מן הראשונים (גאונים, עיין "בית יוסף", חו"מ, סימן קע"ה, אות נ"ג) שסוברים, כי לגבי המקומות בבית הכנסת שייך דינא דבר מצרא, ובעל מקום ישיבה הסמוך למקום ישיבה המוצע למכירה, קודם לכל המתפללים. אולם דעת הראב"ד היא, שלא מתקבל על הדעת להנהיג דינא דבר מצרא במקומות בית הכנסת, שכן, דינא דבר מצרא נאמר דווקא כאשר על ידי הרכישה השכן ירחיב את שימושיו וישתמש בכל השטח הנרחב שעומד לרשותו. וכגון, בעל דירה ירחיב את דירתו ויצרף אותה עם הדירה החדשה. אולם אדם אחד אינו זקוק, ואף אינו יכול לשבת על שני מקומות גם יחד, ועל כן אין הוא קודם לאחרים (עיין "בית יוסף" שם שביאר כן, ובסמ"ע, שם, ס"ק צ"ט). אמנם, לכל הדעות, אם צר הספסל מהכיל את היושבים עליו, ורשאים הם לרכוש את המקום כדי שיוכלו לשבת ברווח, שהרי באופן זה הם מרחיבים את שימושם גם על השטח שנרכש.

נידון מעניין בנושא זה קיים לגבי אדם שמבקש לרכוש את מקום הישיבה שסמוך למקומו, כשטענתו היא שעל ידי כך היא באפשרותו למנוע מאנשים מסויימים להתמקם לצידו (עיין ריב"ש, סימן שצ"ז, ובשו"ת מהר"י בירב, סימן נ"ג).

דף קט/א דאמר רבא מקרי דרדקי

פיטורי עובד לאור ההלכה

בסוגייתנו מובא שיש מספר בעלי מקצוע שניתן לפטרם מיידית אם התרשלו במלאכתם, כגון, מלמדי תינוקות ושוחטים, משום שהנזק שנגרם על ידי התרשלותם הוא בלתי הפיך.

מיהו מלמד שראוי לפטרו: מדברי רש"י אנו למדים, כי רב המשבש את החומר הלימודי ומלמד אותו בצורה שגויה, גורם נזק בלתי הפיך לתלמידיו, משום שקשה ביותר לשנות לאחר מכן את המוסכמה השגויה שנקבעה בלב התלמיד (עיין עוד "מגיד משנה", הלכות שכירות, פרק י', הלכה ז). בעלי התוספות (קט"ב, ד"ה "וספר מתא") לעומת זאת כותבים כי הנזק הנגרם לתלמידים הוא, שבשעה שמלמד באופן שגוי הם בטלים מלימוד תורה אמיתי. להלכה פסק ה"שולחן ערוך" (חו"מ, סימן ש"ו, סעיף ח) שאפשר לפטר הן מלמד שלימד את תלמידיו באופן שגוי והן מלמד שביטל את תלמידיו מלימודם.

מותר לפטר פועל ללא סיבה? מדברי הגמרא משמע, לכאורה, שאסור לפטר את המלמד אלא אם כן הלה פשע במלאכתו. האמנם כן הדבר? ואם אכן זהו הדין, כלום כך גם יש לנהוג בכל בעלי המקצועות לסוגיהם? הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה", חו"מ חלק א', סימן ע"ה, ע"ו, ע"ז) כתב מספר תשובות הלכתיות בנושא זה ולדעתו, בעל מפעל שמסכם עם פועל שיעבוד אצלו, אינו רשאי לפטרו כל זמן שעבודתו של הפועל מועילה ונצרכת לבעל המפעל! זאת, על פי המוכח מסוגייתנו, שמותר לפטר מלמד רק אם התרשל במלאכתו וגרם נזק בלתי הפיך. טעם הדבר הוא, משום שבשעה שבעל הבית והפועל סיכמו ביניהם על שכירות הפועל, מן הסתם כוונתם היתה שהפועל יעבוד אצל בעל הבית כל זמן שיזדקקו לו.

מועד תשלום השכר הוא גם מועד סיום השכירות: אולם ה"חזון איש" (בבא קמא, סימן כ"ג, סעיף ב') פסק, כי השוכר פועל על בסיס משכורת חודשית או שבועית, אמנם אינו רשאי לפטרו בתוך ימי השבוע או החודש, אך בתום כל שבוע או חודש מתחילה תקופת שכירות חדשה ובעל הבית רשאי לפטרו, שכן, אין בדעת בעל הבית להתחייב שלא לפטר את הפועל כי אם לתקופת הזמן הקצובה לתשלום משכורתו. ואילו הגמרא בסוגייתנו, ממנה מוכח, לכאורה, שאסור לפטר מלמד ושוחט לעולם, אינה עוסקת בידי פועלים כלל, ואדרבה, כל מטרתה היא לזרז את פרנסי הציבור לפטר לאלתר בעלי מקצועות הממונים על ידי הציבור ואינם עושים את מלאכתם נאמנה, ולמנות במקומם אנשים ישרים והגונים [עיין שביאר הגמרא באופן נוסף].

לסיום, מן הראוי לציין את דברי הפוסקים (שם ועוד), כי נידון הלכתי זה הינו רק במקומות אשר בהם אין מנהג קבוע או חוק המסדיר עניינים אלה. אך כאשר הכל נוהגים במנהג מסויים, ברור כי הפועל ומעסיקו התכוונו לסכם את השכירות לפי כללים אלה, כמאמר הירושלמי (בבא מציעא, פרק ז') "המנהג מבטל את ההלכה". כלומר: הלכות ממון המושתתות על אומדנא בדעת הצדדים לעיסקה או להסכם ממוני, נדחות מפני מנהג המדינה מאחר שברור הדבר שאם יש מנהג קבוע במקום, לפיו סוכמו כל העסקאות.

דף קיב/א בל תלין

החייט שתפר חליפה לעצמו

בסוגייתנו מבוארת מצוות התורה לפרוע את שכר הפועל בתום העונה שבה סיים את עבודתו; מעביד של פועל שסיים לעבוד לפנות ערב, צריך לשלם את שכרו עד השקיעה, ופועל שסיים לעבוד לפנות בוקר, מעבידו צריך לשלם את משכורתו בזריחה ("ערוך השולחן", חו"מ, סימן של"ט), שנאמר (דברים כד/טו): "ביומו תתן שכרו". מעביד שאינו מקיים מצווה זו, עובר על איסור (ויקרא יט/ג) "לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר".

בניין רב בכמות הבצק הגדולה. אותה שעה, התבונן גם תרנגול נמרץ בנעשה, וממחשבה למעשה, קיפץ אדום הכרובות במלא מרצו אל מרכז העיסה, והחל מנקר בה במלא כוחו, תוך כדי השמעת קרקורים עזים.

החתן, שקע שוב בספרו, והנה, יצאה הכלה מן הבית והחבינה בקוגל ובתרנגול וחמתה בערה בה. ללא אומר ודברים אחזה הכלה בתרנגול המבוהל והטיחה את ראשו בקיר. לאחר דקות מספר, נשא החתן את ראשו והבחין בתרנגול המת המוטל על הארץ. לשאלתו מה אירע לו, השיב אחד מעובדי המטבח, כי הכלה פרקה את זעמה על התרנגול שניקר בקוגל.

בו ברגע החליט החתן: "איני רוצה להנשא לה". לבו הרגיש ומידותיו הרחומות, לא יכלו שאת את אכזריותה של הנערה, שבאה לידי ביטוי מוחשי לנגד עיניו. מיד סגר החתן את ספריו, חבש את בגדיו העליונים והפנה את פניו לבית המדרש. טובי הלומדים של העיירה שקועים היו באוהלה של תורה ואיש לא שם את ליבו אל ההלך שפסע רכות לעבר בימת בית הכנסת.

קופת הצדקה שניצבה על הבימה, היתה מלאה עדיין במטבעות שונים ששולשו אליה בתפילת שחרית, והחתן החל מקריב את ידיו באטיות לעבר הקופה. איש עדיין לא הבחין. החתן קירב את הקופה אל קצה הבימה, פתח את המכסה של הקופה, ולפתע השליכה ארצה.

הס השלך בבית הכנסת. תוך זמן קצר נדמו קולות המטבעות שהתגלגלו בחופזה על רצפת העץ, ועיני הכל ננעצו בהלך שהסתתר מאחורי הבימה. כעבור זמן לא רב, ה"גנב" מצא את עצמו מצויץ אל הרחוב במבדל סטורגים. כבכל קהילה מסודרת בימים ההם, גם קהילה זו ייחדה חדר מסוגר על מנעול ובריה שיועד לטיפוסים מפוקפקים שנקלעו לקהילה וחוללו בה שמות.

שבת המלכה פרסה את כנפיה על העיירה, וגם על הגביר שהמתין זה זמן רב לחתנו שיתלווה אליו לבית הכנסת. מחדרו ראה האסיר את בני הקהילה הלבושים חגיגית, נכנסים בזה אחר זה אל בית הכנסת הסמוך. הדי קולות התפילה הגיעו לאזניו, והוא התאמץ ככל יכולתו להשתתף בתפילת הציבור.

החתן עמד בדביקות והתנועע במרץ עם קולות שירת "לכה דודי" שבקעו מבית הכנסת, כאשר הוא חש כי זוג עיניים בוערות נעוצות בו. מן העבר השני של הסורגים עמד הגביר, ה"שווער", המום ונדהם כולו. עיניו הרושפות איימו להפוך את החתן לגל עצמות. בושות שכאלו. מאן דהוא שהבחין כי הגביר מחפש את חתנו, חיבר מאורע למאורע והבין כי החתן המהולל, הוא הוא הגנב המושחת.

במוצאי שבת סולק ה"גנב" מן העיירה בבושת פנים, כאשר הכל מהללים ומשבחים את מזלו של הגביר ובתו, שלא נישאה לגנב פוחח שכזה. **בגפו** יבוא, בגפו יצא. ה"חתן" שב אל בית הוריו הנדהמים, ששמעו מפיו את דבר המעשה, כאשר הוא מסביר להם, כי לא עלה על דעתו לבייש בת ישראל, ולפיכך, העמיד פנים כגנב, ובלבד שלא להכלים את פניה!!!

חלפו שנים. ה"חתן הגנב" התפרסם בעולם היהדות כ**רבי העשיל מקראקא זצ"ל**, רבם של הש"ך, ה"נחלת שבעה", ורבים מגדולי הפוסקים שלאחריו.

לאורם נלך. גדולי הדורות הנחילו לנו במעשים את הדרך הראויה לילך בה, לעידון המידות ולהתחשבות בזולת.

המעוניין ליכות את הרבים
בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת
שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדרך היומית,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק, פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

מענה לשון

דף צג/ב הלסטים - הרי זה אונס... אבל הוליק למקום גדודי חיה ולסטים - אינו אונס.

ליסטים, ליסטיסים וליסטים - חלק ג'
 כאמור, ליסטים שם לעוץ הוא, ומקורו במלה היוונית "ליסטיס" (λίσσις) - לא ס' סופית, כי אם ס'! ולצורת יחיד זו ראוי לזווג את צורת הרבים "ליסטיסין" או "ליסטיסים" (ואכן, בתרגום הארמי לאיוב ה'ה נמצאת צורת הרבים "ליסטיסין"). ברם, מסיבה מסוימת נקצרה צורת הרבים ל"ליסטיסין" או "ליסטים". ואכן, בכמה מקומות נותרה הצורה המקורית בחלק מספרי הדפוס ובכתבי יד: למשל, נוסח התוספתא (יבמות פ"ד ה"ה, ע"פ כת"י) המקבילה לברייתא שבתלמוד הבבלי הנ"ל (יבמות כ"ב) הוא "מעשה בליסטים אחד"; כיו"ב: "בא ליסטים מוויין ונטלה" (תלמוד ירושלמי שבועות פ"ח ה"א); "ארכיליסטים [השודדים] שמדו במלך" (בראשית רבה, מהדורת פרשה מ"ח ד"ה פחדו בציון); וגם את הפעל אנו מוצאים בס' במקום ס' סופית: "כשגדל ישמעאל שוב לו בפרשת דרכים והיה מְלִסְטִים את הבריות" (שמות רבה, מהדורת ריש פרשה א'). ככל הנראה, עקב הדמיון הגרפי של האותיות ס'-ס', נטשטש ההבדל בין "ליסטים" (יחיד) ל"ליסטיסין" (רבים), וכך נהייתה הצורה "ליסטים" (ואף "ליסטיסין") לצורה זו משמעות, שרק לפי הקשר ניתן להכריע אם היא לשון יחיד (לגלגל של "ליסטיס") או לשון רבים (קיצור של "ליסטיסין" או "ליסטיסים").

ועתה נשוב לשאלתנו (גליון קודם), מנין ידוע האמוראים שמשתנו מדברת ב"ליסטים" יחיד ולא רבים? מסתבר, לאור האמור, שבזמן חז"ל טרם נשתבשה ההבחנה בין יחיד ("ליסטיסין") לרבים ("ליסטים"), והם גרסו (בעל פה!) במשנה: "הליסטיסין - הרי זה אונס" - ברישא בלשון יחיד; ובסיפא בלשון רבים: "גדודי חיה וליסטיסין" (וכך כתוב במונח בכתב יד קאופמן של המשנה! וכן הנוסח בכתבי יד של שני התלמודים, הבבלי והירושלמי). ברם, לאחר שנדמתה צורת היחיד לצורת הרבים אכן איננו יכולים לדעת זאת, אלמלא מסורת חז"ל. על ההבחנה בין הצורות "ליסטיסין" ו"ליסטיסין" דנו במהלך הדורות ר' שמחה מויטרי תלמיד רש"י בפירושו לפרקי אבות (מחזור ויטרי, סימן תכה) ור' אליהו בחור (ספר תשבץ). הבחנה זו היתה נהוגה בלשון כמה ראשונים, כגון הרמב"ם (בפירושו למשנה - בפירושו לאבות פ"ב כ"ב) וסופו שהוא מלסטים את הבריות", כמתועד בכת"י של הרמב"ם (ראה הוצאת ר"י שילת), אלא שבחלק מכתבי היד ובדפוסים "תיקנו" את לשון הרמב"ם: "מלסטים" (כפי שהעיר הר"י קאפח בהערה 43 במהדורתו, ובמשנה תורה), ואף בדורות האחרונים הקפידו על הבחנה זו חלק מחכמי תימן. בסוגייתנו כותב רש"י: "הלסטים - גרסינו, וחד לסטים קאמר" (כך הנוסח בדפוסים שלנו). מדבריו נראה שישנה הבחנה בכתבי בין יחיד לרבים ע"פ האמור למעלה, מסתבר שהנוסח שיצא מתחת ידו של רש"י הוא "הלסטים - גרסינו", וכוונתו לכך סיומת המילה בסמך (ולא במ"ם) מוכיחה שמדובר ב"חד לסטים". אמנם, יתכן שכונתו לדייק בכתבי החסר לעומת המלא, או לדייק בהוספת ה' היידוע וצ"ע בכתבי יד של רש"י. **להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות: ת.ד. 3446 ב.ב. דוא"ר u-frank@neto.bezeqintnet**

פנינים

דף קז/א ברוך בעיר

עסקים מסוג אחר

רבי יוחנן בסוגייתנו מפרש את הפסוק "ברוך אתה בעיר", על אדם שמתגורר במרחק מבית הכנסת שעל ידי כך הוא זוכה לשכר פסיעות ואילו הפסוק "ברוך אתה בשדה" מתייחס להצלחה במסחר ובנכסים. **הגאון** רבי משה שטרנבוך שליט"א מביא, כי אל לנו לתמוה על כך שבפסוק אחד עורבו שני תחומים נפרדים זה מזה, רוחניות - בית הכנסת, וגשמיות - הצלחה בעסקים. שכן, כאשר האדם מקיים בעצמו "ברוך אתה בבואך" הוא נמשך בתדירות לבית הכנסת ולבית המדרש, אזי, בעת שייצא לשדותיו ולעסקיו בוודאי "ברוך אתה בשדה" (ש"טעם ודעת" דברים כח/ו).

סוגייתנו גם דנה, אם איסור "בל תלין" נאמר דווקא לגבי פועל, או גם לגבי אומן שקיבל חפץ מאדם כדי להשביחו, וכגון, המוסר בד לחייט שיעשה ממנו חליפה. למסקנת הגמרא, גם המעכב את שכרו של האומן עובר על איסור "בל תלין", וכך נפסק להלכה ("שולחן ערוך", ח"מ, סימן של"ט, סעיף ו', עיין ס"מ ע"ש, ס"ק י"ב, ובש"ך שם, ס"ק א').

מעשה ביהודי יקר שהתגורר בעיר לבוב שבפולין וליבו נכמר עליו למראה החייט האומלל אשר תפר חליפות לשועי העיר והוא עצמו הילך בבלויי סחבות. ביום מן הימים רכש היהודי בד מהודר, פנה עמו אל החייט וסיכם עמו שיתפור חליפה משובחת מן הבד, כאשר כוונתו היתה להעניק את החליפה לחייט עם סיום העבודה. אלא שכאשר החייט סיים את מלאכתו, לא היו בידי המזמין די מזומנים כדי לשלם את שכר החייט, והיהודי טוב הלב הסתפק האם גם במקרה זה הוא עובר על איסור "בל תלין". הגאון רבי יוסף שאול הלוי נתנזן וצ"ל, בעל "שואל ומשיב", הכריע כי אינו עובר על איסור, ולאחר שהביא לכך מספר ראיות, הוא אף סומך את דבריו בדרוש נאה על דברי הפסוק "לא תלין פעולת שכיר" -

רבים מן המפרשים התקשו בלשון הפסוק, הרי האיסור הוא להלין את שכרו של הפועל ואם כן מדוע לא נקטה התורה בלשון "לא תלין שכר שכיר"? ברם, מבאר בעל "שואל ומשיב", כאשר אנו נוטלים כלי שתוקן על ידי אומן, למעשה אנו נוטלים ממנו את "פעולתו" שפעל בכלי. על כך מזהירה התורה, ש"פעולת" השכיר, היינו החפץ, לא ילון ברשותנו ללא תשלום שכרו, משום שבכך נחשב בעל הכלי כאילו עשק את האומן, שנטל את פעולתו ולא שילם עליה. מעתה, מאחר שבנידון שלפנינו, החליפה המוגמרת נמצאת אצל החייט, שהוא בעצם גם בעליה ללא ידיעתו, ודאי שאין המזמין נחשב כמי שעושק את החייט...

אמנם, הגאון רבי יעקב בלוי שליט"א ("פתחי חושן", הלכות שכירות, פרק ט', סעיף כ"ד) מציין, כי לאחר עיונו בספרי הפוסקים לא נמצא בהם חילוק זה שכתב בעל "שואל ומשיב", ומדבריהם עולה כי כל המשהה את שכרו של הפועל עובר על איסור "בל תלין".

דף קיג/א המלוה את חבריו

ספר תורה ממושכן שנתרם לבית הכנסת

משנתנו עוסקת בהלכות הנוגעות למשכון שגובים מהלווה לאחר שהוא לא פרע את חובו, והיא אומרת שיש להחזיר ללווה את החפץ בעת שהוא זקוק לו, כגון, כרית שניטלה כמשכון - יש להשיב בלילה, משום שהלווה זקוק לה לשנתו וכדומה. לעומת זאת, כרית שניתנה כמשכון בשעת **ההלוואה**, אין המלווה צריך להשיבה בכל לילה לבית הלווה, שהרי הלה נתנה מדעתו ובהסכמה מלאה (קיד/ב). כמו כן ישנן הלכות נוספות המובאות בסוגייתנו שניתן למשכון שנגבה לאחר ההלוואה בלבד ואינן נוהגות במשכון שניתן על ידי הלווה בשעת ההלוואה.

עם זאת, הלכה אחת ישנה שנוהגת בכל המשכונות, והיא, שאין המלווה רשאי למכור לבדו את המשכון וליטול לעצמו את דמיו עבור החוב, אלא עליו להניח את המשכון לפני בית הדין שישומו את ערכו. מלווה שלא נהג כן - מכירתו בטלה, אף אם לא טעה בשומת החפץ (תשובות הרא"ש, וכן נפסק ב"שולחן ערוך", ח"מ, סימן ע"ג, סעיף ט"ו).

מלווה שחשב את עצמו לפקח ולבר סמכא, פעל שלא לפי ההלכה וכמעט כרה לעצמו בור שלתוכו נפל. היה זה כאשר יהודי לווה כסף מחבירו, וכאשר עבר זמן הפירעון ולא היה בידו ממון כדי לפרוע את חובו, הוא משכן ספר תורה עתיק ביד המלווה. לימים הסתבך הלווה בפלילים ונגזר דינו להחביש שנים ארוכות בבית הסוהר. המלווה שהיה בטוח כי זכותו לנהוג בספר התורה כטוב בעיניו, תרם אותו בנדיבותו הרבה לבית כנסת שבעיר קרעמז ובקול צהלה ורינה הכניסו ברוב עם לארון הקודש.

שמונה שנים קשות קלפו על הלווה בבית הסוהר, וכאשר השתחרר מכלאו, הוא פנה לתומו לבית המלווה כדי לפרוע את החוב ולקבל לידי בחזרה את ספר התורה שכה יקר ללבו. לתדהמתו התבשר הלווה, כי ספר התורה נתרם לפני שנים אחדות לקהילה מכובדת וכבר אינו שלו. הלווה סירב לקבל עליו את הדין ופנה אל רבי יהודה אסאד שהפך את הקערה על פיה (שו"ת, "הודה יעלה", י"ד, סימן רפ"ג).

ראשית, קבע הגאון, המלווה הקדיש את ספר התורה שלא על פי דין, שהרי אין בסמכותו להעביר את הבעלות על ספר התורה בלא שהעמידו לפני בית דין שישומו את ערכו, ולפיכך, ההקדשה בטלה ומבוטלת, ועל גבאי בית הכנסת להחזיר את ספר התורה לאלתר לידי בעליו.

בנוסף לכך, לדעת פוסקים רבים הלווה אף פטור מהחזר החוב! משום שבעצם מעשהו הוכיח המלווה שהוא התיימשך מן החוב. הגם שהנחתו התבררה למפרע כשגוייה, אך לאחר שהתיימשך מן החוב שוב אין הלווה חייב לפרעו. אמנם, לבסוף הכריע רבי יהודה אסאד כדעת ה"חכם צבי" (שו"ת, סימן קמ"ד) הסובר שאין ייאוש על חוב, ולפיכך, על הלווה לפרוע את חובו (ע"ע "שולחן ערוך", סימן קס"ג, סעיף ג', וב"קצות החושן", שם, ס"א) [בבית מדרשו העירוני שיש לעיין בדברי ה"הודה יעלה" שכתב כי לדעת רוב הפוסקים נחשב המלווה כמי שהתיימשך מן החוב, שכן, יאוש חל כאשר בעל החפץ סבור שהחפץ אבוד ממנו. לעומת זאת, מלווה זה, לדעתו, גבה את חובו על ידי ספר התורה ומעולם לא התיימשך ממנו ואם כן גם לא פקע חובו].

משכון על שולחן ליל הסדר: מעניין לציין את מנהגו של מהרי"ל (הובא ב"משנה ברורה", סימן תע"ב, ס"ק ו'), שאף שנמנע משימוש כלשהו במשכונות שהופקדו ברשותו על ידי נכרים, בהגיע ליל הסדר הוא היה מניח את היפים שבהם על שולחן מיוחד כדי לשמוח בראייתם.

דף קיד/ב קבריהן של עובדי כוכבים אין מטמאין

כניסה לחדרו של מת נכרי

בסוגייתנו מסופר שרבה בר אבוב פגש את אליהו הנביא זכור לטוב בבית הקברות של נכרים ושאלו: הן כהן אתה ואסור לך לשהות בבית הקברות! השיבו אליהו הנביא, שרבי שמעון בר יוחאי כבר פסק שקבריהם של נכרים אינם מטמאים.

כניסה לחדרו של מת נכרי: אכן, הרמב"ם (הלכות טומאת מת, פרק א', הלכה י"ג) פוסק: **"ואין העכו"ם מטמא באהל ודבר זה קבלה הוא"**. כלומר: אמנם אסור לגעת במת נכרי, אך המאהיל עליו אינו נטמא בטומאת אהל. ה"כסף משנה" מבאר שהרמב"ם למד הלכה זו מדברי אליהו הנביא בסוגייתנו שקברי נכרים אינם מטמאים. אולם בעלי התוספות (ד"ה "מהו שישדרו") חולקים וסוברים, כי אליהו הנביא לא התכוון לומר שהלכה כרבי שמעון בר יוחאי, ומטעמים שונים הוא ענה כן לרבה בר אבוב. לפיכך, סוברים בעלי התוספות **שקברי עכו"ם מטמאים גם באהל** (ע"ע הגהות מימוניות שם, בשם ספר יראים). להלכה, כתב ה"שולחן ערוך" (יו"ד, סימן שע"ב, סעיף ב') שנכון להחמיר כדעת בעלי התוספות.

האם איסור זה תקף גם בימינו, או שמא רק בזמן שבית המקדש היה קיים? לכאורה, אין כל עילה לחלק בין התקופות, אך כאשר נתוודע למחלוקת ראשונים נוספת בענייני טומאה, ניווכח כי הדבר אינו פשוט כלל ועיקר.

בעל "נודע ביהודה" (ב"דגול מרבבה" על ה"שולחן ערוך", שם) מביא שנחלקו הראשונים, אם בזמן הזה, שכולנו טמאי מתים, אסור לכהן להיטמא למתים. דעת הרמב"ם (הלכות נזירות, פרק ה', הלכה ט"ז) ורוב הראשונים היא, שגם כהן טמא מוזהר שלא להוסיף לטמא את עצמו בשנית, ואם עשה כן הרי הוא חייב מלקות. אולם, מדברי הראב"ד (שם, הלכה ט"ו) שכתב: **"המחייב אותם משום טומאה עליו להביא ראיה"**, אנו למדים, כי לדעתו כהן טמא אינו צריך להימנע מנגיעה במת או בקבר, הן של נכרים והן של יהודים, שהרי הוא כבר טמא בלאו הכי.

מעתה, כאשר נדון אם בזמננו כהן רשאי להכנס לאהל מת נכרי, נגלה כי לפנינו "ספק ספיקא". הספק הראשון הוא אם אהל מת נכרי מטמא, שהרי נחלקו בכך הראשונים. אף אם נכריע כדעת המחמירים, עדיין יש להסתפק אם לכהן טמא אסור לשוב ולהיטמא, שהרי גם בכך נחלקו הראשונים. אם כן, לפנינו "ספק ספיקא", וכלל נקוט בידינו ש"ספק ספיקא לקולא", ולפיכך, הכריע ה"נודע ביהודה" שהרוצה להקל אין מוחין בידו.

אלא שבמשפט הבא חזר בו ה"נודע ביהודה" מדבריו וכתב: **"אמר יחזקאל. מה שכתבתי בשני סעיפים הנ"ל נמשכתי... אבל עכשיו נתתי אל ליבי שאולי לא אמרה הראב"ד אלא לעניין חיוב מלקות... ויש בזה דברים עמוקים לא יכילם הגליון ולכן הדרנא בי מלהתיר"**. כלומר: יתכן שגם הראב"ד מודה שאסור לכהן טמא **לגעת** במת, ודבריו אינם מתייחסים אלא לכך שכהן זה **אינו לוקה** [מן הראוי להדגיש, כי אכן ברמב"ן, מכות כא/א, כתב בשם הראב"ד שכהן טמא אינו לוקה על תוספת טומאה אך יש איסור בדבר].

מדוע התחרט הנודע ביהודה על פסק הלכה שנתן? ה"חתם סופר" מגלה בספרו (יו"ד, סימן של"ח) מדוע חזר בו ה"נודע ביהודה": **"ונהירנא כד הוינא טלי יוצק מים ע"י מורי חסיד שבכהונה הגאון מה"ו נתן אדלער ז"ל שנת תקמ"ג בעברנו דרך פראג ראה פני הגאון נודע ביהודה זצ"ל והיה פלפולם בדברי הראב"ד והנודע ביהודה הראה למורי זצ"ל את אשר כתב על גליונו ומורי ורבי ז"ל פלפל עליו... ואז חזר בו הגאון נודע ביהודה והוסיף על הגליון הך אמר יחזקאל"**.

נגיעה בידו של מת נכרי - סגולה להרפא מחולי מסוכן: מעניין לציין כי בתוך דבריו (שם, סימן של"ט) מספר ה"חתם סופר" על אדם שחלה במחלה מוזרה ומסוכנת שגרמה לו ליפול בבורות עמוקים, ואף לתוך האש הבוערת ולמקווי מים היה אותו אדם מועד ליפול. ביום מן הימים נודע לחולה האומלל על סגולה שכתובה בספרים לחולי זה, שאם יגע בידו של ערל מת ירפא ממחלתו, ואכן כך אירע [עיי"ש שדן אם מותר לכהן חולה לעשות כן, והתיר].

מי קבר את רבינו הראב"ד? לסיום, מעניין להביא את המסופר (ברשימה בסוף ספר "שבט יהודה") על פטירתו של רבינו הראב"ד בשנת ד' תתקנ"ט: **"ובשנה ההיא נתבקש בישיבה של מעלה המאור הגדול ר' אברהם בן דוד, ערב שבת והכהנים חפרו את קברו"**. היו שפירשו דברים אלה, כאילו תלמידי הכהנים של הראב"ד **התעסקו בקבורתו ונטמאו לו**. אך מן הסתם, כפי ששמע מן הכתוב, לא עסקו הכהנים בקבורתו, כי אם **בחפירת קברו** בלבד (הגהות למבוא להוצאה שניה של ספר בעלי הנפש להראב"ד מהרב בוקוולד שליט"א).

דף קז/ב והסיר ה' ממך כל חולי

חמישים, מאתיים, או מאתיים חמישים ידועה מחלוקת התנאים כמה מכות קיבלו המצרים. חמישים, מאתיים, או מאתיים חמישים, וכל תנא מביא אסמכתא וראיה לדבריו. **שואל** הגאון מוילנא, לשם מה טורחים התנאים בראיות שונות להוכיח את דבריהם, וכי מה נפקא מינא בכך לגבינו?

מבאר הגאון מוילנא ("דברי אליהו" הגש"פ ד"ה "רבי"): הן בני ישראל קיבלו הבטחה מהקב"ה (דברים ז' טו) "והסיר ה' ממך כל חולי וכל מדוי מצרים הרעים", לפיכך, חשובה עד מאד הידיעה בכמה מכות לקו המצרים, כדי לנומנו מחלות אלו מבני ישראל.

על פי זה מיישבים קושיה מפורסמת, מדוע בחר יעקב אבינו לברך את אפרים ומנשה דווקא בכך שלא תשלוט בהם עין הרע והנה, בסוגייתנו אומר רב, שהפסוק "והסיר ה' ממך כל חולי", היינו עין הרע מעתה, עין הרע היה הגורם לכל המחלות הנוספות שלקו בהם המצרים, שהרי הכתוב אומר "והסיר ה' ממך כל חולי וכל מדוה מצרים", כלומר, שמחלות המצרים תכפו עליהם בעטייה של עין הרע שהם זרו האחד בזולתו. לפיכך, בירך יעקב אבינו את אפרים ומנשה שלא תשלוט בהם עין הרע וימנעו מכל אותן מחלות מרובות שהושטו על המצרים.

לעילוי נשמת

מרת **שרה רבקה וסרצוג** ע"ה

ב"ר אהרן אליעזר ז"ל

נלב"ע כ"ג מנחם אב תשל"ב

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **פאניה מושקובסקי** ע"ה

בת הר"ר אהרן ז"ל נלב"ע י"ט באב תשנ"ח

תנצב"ה

הונצחה ע"י נכדה ידידנו הר"ר **אפרים ברנד** ומשפ"י שיחיו-גבעתיים

לעילוי נשמת

סגן **יעקב משה שמואל בנימין בלום** ז"ל

ב"ר אליהו מנחם ומרים מלכה יבדלחט"א

נלב"ע כ"ד באב תשס"ג

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **חיים גרשון וורובל** ז"ל

ב"ר ישראל ז"ל נלב"ע כ' באב תשנ"ח

והר"ר **ישראל פרוכטר** ז"ל

ב"ר אריה ז"ל נלב"ע כ"ח באב תש"ס

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידנו הר"ר **עזרא וורובל**

וזוגתו מרת **יפה** שיחיו-ת"א

העלון יוצא לאור ע"י

מאורות הדף היומי

Main Office: **משרד ראשי:**
רח' יוגמן 1 (פינת חתם סופר 5)
Wagman street 1
P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL ת.ד. 471 בני-ברק
tel: +972-3-5775333 טל: 03-5775333
Fax: +972-3-7601020 פקס: 03-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il אימייל:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 151-500-700